

Ìfẹ̀-ìtumò-lójú: Wíwá Ọ̀rọ̀-Ìperí Fún Àrùn Kòkòrò-Apa-Sójà-Ara (KASA) àti Èbólà

Clement Odòjé
Department of Linguistics and African Languages
University of Ibadan
Nigeria
lekeclement2@gmail.com

Àsamò

Ọ̀pọ̀ ọ̀nà ni àwọn onímò ti dá lábàá fún síṣe àwárí tàbí ìṣeḍà ọ̀rọ̀-ìperí nínú èdè Yorùbá, lára wọn ni ìsàlàyé, ihun-ọ̀rọ̀-pò, ifisàpèrè, ilòwe, ọ̀rọ̀-àyálò, ifẹ̀-ìtumò-lójú àti bèḗ bèḗ lọ. Ìfẹ̀-ìtumò lójú ni ó jẹ iwádíí yí lógún nípa wíwá ọ̀rọ̀-ìperí fún àrùn Kòkòrò-Apa-Sójà-Ara (KASA) àti Èbólà. A ṣe àgbéyèwò 1572 ọ̀rọ̀ tí Yusuff, Adétúnjí àti Odoje (2017) jẹ olóótú fún, a sì fa àwọn tí wón fẹ̀ ìtumò wọn lójú yọ fún ìṣe iwádíí ti wa. A ṣàwárí pé oríṣíì mètà ọ̀tòtòtò ni irú àwọn ọ̀rọ̀ yí; kò sì sí iyonu láti ní òye ìtumò tuntun tí a wà wọ̀ àwọn ọ̀rọ̀ náà lórùn. Ó tilẹ̀ mú ìtumò gbéétán bá àwọn ọ̀rọ̀ tuntun tí a lò wọn fún.

Ìfáára

Èdè ìperí jẹ ọ̀nà kan pàtàkì tí à n gbà láti ṣe àfikún ọ̀rọ̀ inú èdè kan. Pàápàá nígbà tí irú ọ̀rọ̀ bèḗ bá ṣàjèjì fún itàkuròṣo. Àjọ UNESCO ní èdè tó bá gbèyìn nínú ṣíṣàmúlò èdè ìperí fún sàkání-ìlo-èdè kan, dojú kọ ewu àilágbára láti lè tàkuròṣo lórí irú kókó ọ̀rọ̀ bèḗ (UNESCO 2005:v). Ìyẹn ni pé, sàkání-ìlo-èdè kọ̀ṣkan ni ó yẹ kí a ní èdè ìperí fún. Owólabí (2004:398) ṣàlàyé pé akitiyan ìṣeḍà ọ̀rọ̀-ìperí èdè Yorùbá ti bèrè ni ìbèrè ọ̀dún 1950s tí ó sì n tẹ̀sìwájú pèlú àwọn àṣeyọ̀rì lójọkan-ọ̀-jọkan; èyí tí ó fun ni ní ànfààni láti le sọ̀rọ̀ lórí kókó ọ̀rọ̀ tí ó jẹ mọ̀ ọ̀ṣelú, èkó, isúná, ilé-ìṣe, oko-òwò, idàgbásókè ìṣe-àgbè, eré-idárayá, ifitónilátí abbl.

Akitiyan Egbé Onímò Èdè Yorùbá, Nàìjíríà (Yoruba Study Association of Nigeria (YSAN)) lati ṣe àwárí èdè ìperí fún àwọn ọ̀rọ̀ Yorùbá kò kéré, pàápàá, àwọn tí wón jẹ mọ̀ ìmọ̀ èdà-èdè àti lítírésò. Odidi iwé méjì ni wón gbé

jáde. Ọ̀jògbòn àgbà Bámgbòṣe ni ó ṣe olóótú tí àkókó nígbà tí Ọ̀jògbòn àgbà Awóbùlúyì ṣe olóótú tí èkejì. Ohun tí ó dájú ni pé àwọn ọmọ egbé yíí tí ń fẹ́ iṣẹ́ yíí lójú sí i, tí àyọ́rísí rẹ̀ yóó sí jáde ní àìpẹ̀. Adéèkó (1992) tí gbé iṣẹ́ Egbé Onímò Èdè Yorùbá ní Nàìjíríà sórí iwọn. Ó yìn wọn láwo fún fifé àwọn ọ̀rọ̀ Yorùbá lójú sí i tò bẹ̀ẹ̀ tí Yorùbá náà fi le ta kànnngbàn pèlú àwọn èdè yòókú tí a lè fi kómọ ní ilé-iwé gíga. Ó ṣàlàyé pé nínú àlálakalẹ̀ igbésẹ̀ márùn-ún tí Bámgbòṣe ní àwọn lò (iyen isèdà-ọ̀rọ̀, ife-itumò-lójú, àmúlò-ẹ̀ka-èdè, ẹ̀dàro-ọ̀rọ̀, àti àyálò-ọ̀rọ̀) isèdà-ọ̀rọ̀ ni wọn lò jù. Ó fi àpẹ̀rẹ̀ gbe ọ̀rọ̀ rẹ̀ lèsẹ̀ pèlú ọ̀rọ̀ bí *imò* tí wọn lò fún *imọ̀ṣe*. Ó ní wọn lo àfòmọ̀-ìbèrẹ̀ ‘i’ fún àwọn ọ̀rọ̀ àìrídímú nígbà tí wọn lo àfòmọ̀ ìbèrẹ̀ ‘a’ fún àwọn ọ̀rọ̀ àrídímú.

Adéèkó (1992) ṣàlàyé pé lára àwọn ọ̀nà tí wọn gbà ṣe èdè iperí yíí tí ó sì fa àṣeyọ́rì èdè-iperí ní ife-itumò lójú. Ó ní ife itumò lójú yíí fi àyè gba àwọn ọ̀rọ̀ inú èdè Yorùbá kan láti ní itumò tuntun kí a lè lo itumò tuntun yíí ṣe àpẹ̀júwe ọ̀rọ̀ tuntun. Àpẹ̀rẹ̀ ni, àpóla, èlà igi ni a mọ̀ àpóla sí sùgbón a tí ń lò ó nínú gíràmà láti ṣàpẹ̀júwe fánrán tí ó lè jẹ́ ẹyọ ọ̀rọ̀ tàbí àkójopò ọ̀rọ̀ tí ó ń síṣẹ́ gíràmà kan pátò nínú ihun awẹ-gbólóhùn tàbí odidi gbólóhùn. Àpẹ̀rẹ̀ miiran ni ọ̀pó; ọ̀pó ni ó máa ń gbélé ró. Sùgbón ní báyií, a tí ní ọ̀pó nínú Mofólóji Yorùbá. Itumò ọ̀pó nínú Mofólóji ni ọ̀rọ̀ tí a so afòmọ̀ mọ̀ láti ṣedá ọ̀rọ̀ miiran. Ohun tí eléyií fi hánde ni pé, igbésẹ̀ yíí yẹ́ kí ó rọ̀rùn láti ṣàmúlò ọ̀rọ̀ inú èdè kan ní sàkání miiran dípò isèdà-ọ̀rọ̀ tàbí ọ̀rọ̀ àyálò nítorí àwọn isoro tí ó rọ̀ mọ̀ ọ̀n. Adéèkó (1992) wò ó pé isoro ń bẹ́ nínú kí á pe *history* ní èkò-itàn àti *oral literature* ní lítírésò àtẹ̀nudẹ̀nu. Ó ní a nilò láti mọ̀ itumò àwọn ọ̀rọ̀ yíí gan-an kí a tò wa itumò-ọ̀rọ̀ bọ̀ ó lórùn nínú èdè Yorubá. Ó wá fi ọ̀rọ̀ Yáì (1986) gbe èrò rẹ̀ lèsẹ̀, tí ó sọ̀ pé “a kàn tùmọ̀ oral literature sí Yorùbá ni; a kò wo ilé kí a tò sọ̀ ọmọ̀ lórúkọ: ojú àwò, ọ̀òrùn, gbogbo nńkan tó ń mú tàbí tó dúró sinsin tí í ṣe èròjà eré ni a tí fi àtẹ̀nudẹ̀nu gbọn dānù”. Èrò tiwa ni pé àwọn tí wọn pe oral literature ní lítírésò àtẹ̀nudẹ̀nu kò jayùnpa. Ídí ni pé, ohun tí ó mu wọn lómi ni ààlà tò wà láàrìn written àti oral. Written ni wọn pè ní àpilẹ̀kọ̀ nígbà tí ọ̀nà gbígba tàbí kíkọ̀ lítírésò kejì jẹ́ aláìkọ̀sílẹ̀, nítorí náà àti ẹ̀nu dé ẹ̀nu ni a fi máa ń gbà á sílẹ̀. Èyi sì lè jẹ́ idí tí wọn fi pe ‘oral literature’ ní lítírésò àtẹ̀nudẹ̀nu.

Yàtò sí Egbé àwọn onímò yíí, a tún tí rí àwọn kan tí wọn tí gba ọ̀rọ̀ èdè-iperí karí. Ọ̀kan lára wọn ni Ọ̀détáyò (1993) tí ó ṣe iwé itumò ọ̀rọ̀ Ìmò Èdà-Àríg-bewòn (Yorùbá Dictionary of Engineering Physics). Àkítìyan yíí ló ṣe láti rí i pé a ní ọ̀rọ̀ tí ó péye fún kíkọ̀ sáyẹ̀nsí ní àwọn ilé èkò gíga wa gbogbo. Èni bí i rẹ̀ tí ó tún ṣe irú iṣe bẹ̀ẹ̀ ni Fakínlẹ̀dẹ̀ (2003) tí ó ṣe iwé àtúmọ̀ ọ̀rọ̀ Yorùbá sí èdè Gẹ̀ẹ̀sì (*Modern Practical Dictionary: Yorùbá-English, English-Yoruba*). Yusuff àti Fádáírò (2013) dábáá ilànà márùn-ún láti sèdà ọ̀rọ̀ iperí fún ọ̀rọ̀ tí ó jẹ́ mọ̀ ètò ilera. Àwọn náà ni: kikan-ọ̀rọ̀pọ̀, àpètúnpe, ẹ̀dàro-ọ̀rọ̀, ọ̀rọ̀-àlùfànsá àti ọ̀rọ̀ àyálò. Ohun tí ó hánde ni pé, wọn kò rí ife-itumò lójú gégé bí igbésẹ̀ kan láti ṣe èdè-iperí fún ọ̀rọ̀ Yorùbá tò bá jẹ́ mọ̀ ètò ilera. Èrò Adeeko (1992)

Blood pressure	Ìfún pá
Blood vessels	Òpó èjè
Candida	Kòkòrò iwúkàrà
Capillaries	Òpójè wẹrẹ
Cell	Hóró
Cell lines	Hóró àtọwódá
Cell-Mediated Immunity (CMI)	Hóró aṣedáábòbò
Chancroid	Rẹkórékó
Children living with HIV	omọ oní KÁSÀ
Cluster of different nomenclature	Ìmọyàtò sójà ibáábòbò
Core protein	Gbùngbùn KÁSÀ
Cytogalovirus	Kòkòrò CMV
Cytotoxic	Oró hóró
Cyntotoxic T Lymphocyte	Èyà sójà ara
Dendritic cell vaccine	Àjẹsára hóró imọlára
Discourse	ofọ
Ebola virus	Kòkòrò Èbólà
Ebola virus transmission	Ìkórán kòkòrò Èbólà
Endotoxin	Oró inú hóró
Envelope	Èẹpo kASA
Facces	Ìgbé
Fallopian tubes	Òpó eyin
Frutescens	Ata ijòsì
Functional antibody	Sójà ara asisẹ
Genitourinary	Òpó ilé itò
Gentian violet	Jẹjélú
Germinal centres	Ìbùdó ibísí hóró
Haemophilus influenza	Kòkòrò
Helper/suppressor ratio	Ìdá sójà idáábòbò kẹrin sí ikejo
High blood pressure	èjè ríru
HIV client	oníKASA
HIV disease	Àrùn kASA
Human immuno-deficiency Virus (HIV)	Kòkòrò Apa Sójà Ara (KASA)
Humoral immunity	Sójà àjẹsára
Immune deficiency	Ìsọdọlẹ àjẹsára
Hmmunoglobulin	Sójà ara
Isospora belli	Ìfun kòkòrò

Microbes	Kòkòrò àìfojùrí
Microbicide	Apa kòkòrò àìfojùrí
Monoclonal antibodies	Àkándá sójà ara
Monovalent vaccine	Àkándá ògùn àjèsára
Nuclcus	Kókó hóró
Nylon	ọ̀rá
Protozoa	Kòkòrò pòtósúà
Right ventricle	Káà agbẹ̀jẹ̀ abẹ̀émí apá isàlẹ̀ ọ̀tún
Sex worker	Asẹ̀wó/ gbélé pawó/ olówò nàbí
Spleen	ọ̀lọ̀ inú
Splenomegaly	ọ̀lọ̀ iní fífẹ̀
Virus	Kòkòrò

Àwọn ọ̀rọ̀ tí a fẹ̀ itumò wọn lójú gan-an ni: hóró, sójà, kòkòrò, ọ̀pó, káà, igbẹ̀.

Bí a bá gùnlẹ̀ àlàyé Owólabí tí ó sọ pé ogbón fífẹ̀ itumò ọ̀rọ̀ tí ó ti wà nínú èdè Yorùbá tẹ̀lẹ̀ lójú láti sàpẹ̀júwe tàbí pe ohun kan nínú èdè miiran wọ inú èdè Yorùbá (Owólabí 2004:400) a ó rí i pé yàtò sí bí wọn ẹ̀ lo àwọn ọ̀rọ̀ yìí nínú ọ̀rọ̀ iperí òkè yìí, ọ̀kọ̀ọ̀kan wọn ló ní itumò wọn nínú èdè Yorùbá. Ohun tí a fẹ̀ ẹ̀ ní bá yìí ni láti pín àwọn ọ̀rọ̀ yìí sí isọ̀rì.

Ìsọ̀rì Àwọn Onítumò Fífẹ̀-lójú

Ọ̀nà méjì gbògbòrò ni a kọ̀kọ̀ lẹ̀ pín àwọn ọ̀rọ̀ tí a fẹ̀ itumò wọn lójú yìí sí: abèdè-abíníbí àti abèdè-àyálo

Abèdè-Abíníbí

Èyí ni àwọn ọ̀rọ̀ tí a fẹ̀ itumò wọn lójú láti inú èdè abíníbí nàà gan-an. Ìyẹn ni pé itumò kan ti wa fún irú ọ̀rọ̀ bẹ̀ẹ̀ tẹ̀lẹ̀ kí á to fẹ̀ itumò ọ̀rọ̀ nàà lójú láti lò ó fun ọ̀rọ̀ tuntun. Ànfààní tí irú igbésẹ̀ bá yìí mú bá èdè ni pé, èdè bẹ̀ẹ̀ yóó lè lò iwọnba ọ̀rọ̀ pére te fún ohun púpọ̀. Apeere irú àwọn ọ̀rọ̀ bá yìí ni “kòkòrò”. Kòkòrò nínú ọ̀rọ̀ iperí Yusuff et.al (2017) pé mètá. Kòkòrò tí yóó kọ̀kọ̀ wá sí ni lókàn ni nńkan bí i aáyán èèrà, tata abbl tí kòkòrò jẹ̀ orúko aḡoni wọn. Àwọn kòròrò kan wà tí wọn kò ẹ̀ é fojú lásán rí, àyàfi bí a bá lo awobíntín. Àwọn wònyí ni a mọ̀ sí kòkòrò aláìfojùrí (micro-organism). Àwa tilẹ̀ rò pé, èdà aláìséfojú-lásán-rí ni ibá dára jù fún micro-organism nítorí pé àbá tí ó wà nílẹ̀ bá yìí fún organism ni èdà abẹ̀mí nígbà tí micro-organism sí jẹ̀ tantínrín. Àkíyèsí ni pé, bí o tilẹ̀ jẹ̀ pé àbá tantínrín fòye ikéré àwọn èdà abẹ̀mí bẹ̀ẹ̀ hàn, àbá nàà kò gbóye ikanpọ̀ ibi tí a ti n sẹ̀dà rẹ̀ bọ̀. Àti pé tantínrín kò fi ilóye èdà

abẹmí hàn nítorí pé èdà aláilẹmí nàà lè kéré, kí ó tintinní. Àmọ́ sá, kòkòrò ni Yusuff et.al (2017) pé é. Ídí tí ó fi rí bèè, a ò lè so. A kò rò pé, bóyá nítorí pé, ó ti di gbájúgbajà láti pe àwọn èdà aláìṣẹfójú-lásán-rí yíí ní kòkòrò. Njé irú àwọn èdà bá'yíí wà tí wọn kíi ṣe kòkòrò?

Ohun miiran tí wọn tún pé ní kòkòrò ni VIRUS. Èdà aláìṣẹfójúlásán-rí ni virus jé. Wọn wa orúkọ àjùmòjé gbogbo kòkòrò bọ ọ lórùn. Èyí ni ó sì mú wa ṣe àtúnpin sí isòrì àwọn ọrọ́ tí wọn fẹ́ ìtumọ́ wọn lójú tí wọn sì jé èyà abèdè abinibí. Àwọn wònyí nàà pin sí méta: abi-orúkọ àjùmòjé, aláibi-orúkọ-ajùmò-jé àti alákanlò

Abi-orúkọ-ajùmòjé

Ìfẹ-ìtumọ-lójú yíí ni kí a wa orúkọ àjùmòjé ohun kan fún ọkan lára èyà ohun nàà. Ní ibi yíí orúkọ àjùmòjé gbogbo abẹmí tí a lè pé ní kòkòrò ni a wà bọ *virus* lórùn. Bí a bá gbé *virus* sẹgbẹẹ àwọn akegbẹ rẹ bí i *fungi* tí Yusuff et.al (2017) pé ní *òsúnwúru* (àbá miiran fún un ni ìbu láti ọdọ àwọn onímọ miiran) àti *bacteria* tí wọn ṣe àfetiya rẹ sí batéria. Àwọn mètẹta yíí ni afàisàn (pathogen). Kín wá ló fà á tí ó fi jé pé *virus* nikan ni a lo orúkọ àjùmòjé fún?

Aláibi-orúkọ-ajùmòjé

Èyí ni ifẹ-ìtumọ-lójú nibi tí a kò ti lo orúkọ gbogbogbò fún ọkan lára àwọn èyà rẹ. Ní ti èyí, ìtumọ́ tí a fún ọrọ́ tuntun lè máà ní ohun ṣe pèlú ìtumọ́ rẹ níbi tí ó ti n bọ. Àpẹrẹ ni ọrọ́ iperí tí Yusuff et.al (2017) fún ọrọ́ bí *cell* tí wọn pé ní *hóró*. Ìtumọ́ *hóró* nínú èdè Yorùbá súnmo *eyo* pẹkí pẹkí. Abraham (1946:261) tilẹ̀ pé é ni *eyo*. Ó ṣàlàyé bá'yíí pèlú àpẹrẹ *hóró fèrèsé* (a single window). Ìyàtò tí ó wá wà láarin *cell* àti *hóró* ni pé, abẹmí ni *cell* nígbà tí *hóró* kí i ṣe abẹmí. Àmọ́ sá, Yusuff et.al (2017) fẹ́ ìtumọ́ *hóró* lójú láti di abẹmí fún ìtumọ́ *cell* lédè Yorùbá. Òye inú ìmọ́ sáyẹnsì lè jé kí ó jé pé kí wọn pe *cell* ní *hóró*. Ídí ibẹ̀ ni pé abẹmí ni *cell*, gbogbo èdà tí ó bá jé abẹmí ni ó ni *cell*. Àti pé gbogbo ara èdà ni ó jé àpapọ́ *cell* tí wọn n ṣiṣe orisirísi

Àpẹrẹ miiran ni òpó. Òpó méjì ni ó wá nínú èdè Yorùbá, òpó tí ó n gbé ilé dúró àti òpó tàbí ọ̀nà tí ohun/eranko kan n gbà. Òpó kejì yíí ni ó di fifẹ̀lójú ní àgọ́ ara tí wọn fi n pe ibi tí èjẹ́ n gbà koja (Blood vessels) ní òpó-èjẹ́ (òpójẹ́), ibi tí eyin tí ó n dọmọ́ n gbà kojá (Fallopian tubes) ní òpó-eyin àti ibi tí itọ́ n gbà á kojá (Genitourinary) ní òpó-ilé-itọ́ abbl

Alákanlò

Èyí ifẹ-ìtumọ́ ọrọ́ lójú ní ibi tí ọrọ́ tí a lò fún ọrọ́ tuntun yíí lè ni pónna. Ídí ni pé irú ọrọ́ bèè lè ni ju ìtumọ́ *eyo* kan lọ. Wọn lè ní ìtumọ́ eréfèè àti ìtumọ́ àkànlò-èdè. Ọrọ́ tí Yusuff et.al (2017) lò fún commercial sex workers ni *Aséwó/ gbélé pawó/ olowò nàbí*. Àwọn dọyàn-dọyàn yíí kíi kúkú ṣe pé wọn bá àwọn oníbààrà wọn ṣe owó bí àwọn bureau de change tí wọn máa báàyan

pàrò owó tàbí báàyàn ẹ́ ọwó rẹ sí wéwé síbẹ wọn pè wọn ní aṣéwó. Èwẹ, ọpọ èniyàn ló wà tí wọn lè máa ẹ òwò wọn ní ilé láìjẹ pé wọn lọ ojà síbẹsíbẹ, gbélé pawo ni wọn pè wọn bí ó tilẹ jẹ pé, ọpọ wọn ni kíi síse wọn lábẹ òrúlẹ tí wọn n sùn. Àwọn miiran tilẹ ní ohun ti a ò bá pè ní isò tí àwọn onibààrà ti lè pade wọn. Àmọ sá, kò ẹni tí i jẹran súnkun sí níta gbangba láì sajà. Iṣẹ/òwò kan náà ni wọn sì n ẹ. Nítorí náà wọn pè wọn ní olówò-nàbì.

Onítumò fifẹlójú Abèdè Àyálò

Òrò tí a fẹ itumò rẹ lójú níbi ni a ti kókó yá wọ inú èdè Yorúbá láti inú èdè miiran. Àpeṣe ni sọjà tí Yusuff et.al (2017) lò fún antibody. Sọjà tàbí sọjà ni Yorúbá ti kókó yá láti ara soilder. Èyí tùmò sí Jagunjagun tàbí Ológun. Ní iwọn igbá tí ó jẹ pé àwọn antibody máa n gbogun ti àwọn ajẹjì adára-lóró ni, ibá rorun láti pe antibody ni jagunjagun ara tàbí ode ara. Sùgbón àwọn onímò yí pè é ní sọjà ara bí ó tilẹ jẹ pé oye kan náà ni Sọjà àti jagunjagun ni. Àmọ sá, jagunjagun fún èeyan ní oye àwọn ológun àyè àtíjò, nígbà tí giri giri àwọn sọjà máa n wà lókàn eni pèlú iṣe wọn igbálódé èyí tí ó wà ní ibámu pèlú oye iṣe antibody. Ó ẹ é ẹ kí ó jẹ pé èyí ló mú kí wọn faramọ sọjà tí ó jẹ àbájade èdè àyálò dípò irú rẹ náà tí ó wà nínú èdè abíníbì.

Ànfààní Ifẹ-ìtumò Ọrò lójú

Yàtò sí fifún ọrò inú èdè kan ní itumò tuntun gégé bí Adéèkó (1992) ẹ ẹ àwíjare rẹ, ilàná yí tún fún wa nú ànfààní láti ẹ àwárí orúkọ gbéetan fún àwọn àrùn ode-oní. Abájó tí Igboansi, Odoje àti Ibrahim (2017) fi ẹ àgbéjade orúkọ bágbamu fún àrùn HIV/AIDS àti EBOLA. Fún àpeṣe àrùn HIV tí àwọn èniyàn ti n pè ní àisàn/àrùn kògbòògùn, kòkòrò tí n fa èèdi, kòkòrò inú èjẹ, kòkòrò ibálòpò, abbl ni àwọn pè ní Kòkòrò Apa Sọjà Ara (KASA). Nítóótó, ohun tí kòkòrò yí n ẹ ni láti gbogun ti ààbò ara. Bí ó tilẹ jẹ pé kò tii sí òògùn tí ó dájú fún kòkòrò yí síbẹ náà kíi ẹ oun nikan ni kò tii gbòògùn. Ikó-ife náà kò tii gbòògùn àti onírúurú àrùn àti kòkòrò miiran. Èwẹ, AIDS ni àwọn èniyàn ti n pè ni àisàn ayára-pani, àrùn kògbòògùn, àrùn apanilékún, àrùn ibálòpò, àrùn gbajúmò sùgbón tí wọn pè ní Àrùn isodòlẹ Ajesára. A ó ẹkíyèsí pé orúkọ tí àwọn èeyan pe àrùn yí tẹlẹ báàyàn lèrù kò sì mú irètí kan kan dání. Síbẹ kò ẹlàyé ohun gan-an ní pátó ohun tí àrùn náà jẹ. Sùgbón àpapọ kíkà ọrò-pò àti ifẹ-ìtumò-lójú fún ni ní ànfààní láti wá orúkọ gbéetan fún àwọn àrùn igbálódé yí, tí àwọn orúkọ náà sì bá igbà mu.

Àgbálogbábò

Ohun ọlájú ni láti wá èdè iperí fún àwọn ọrò tuntun tí wọn bá wónú èdè kan. Orísíírísíí ọ̀nà tàbí àbà ni àwọn onímò ti dá láti wá èdè iperí wónú èdè Yorúbá. Ọkan pàtàkì ni ifẹ-ìtumò-lójú, níbi tí a ti n fún ọrò inú èdè kan ní

ìtumò tuntun lati fààyè gbà á fún òrò miíràn. Yusuff et.al (2017) lò ife-ìtumò yíi fún wíwá èdè ìperí fún HIV/AIDS àti EBOLA. Ohun tí àwa ẹ ni lati pín àwọn òrò ìperí yíi sí isòrí, tí a sì tún ẹ àtúnpin sí isòrí àwọn èdè ìperí yíi. Ànfààní ìgbésè wa yíi ni láti ẹ àfihàn àwọn àbùdá tí ó wà nínú ìgbésè ife ìtumò lójú. Ó yẹ kí a dúnnu mó ọn pé ti HIV/AIDS àti EBOLA ni a wò yíi, ibá dára kí a wo àbùdá ife-ìtumò lójú inú èdè ìperí èkan miíràn.

Àwọn Ìwé Ìtókasi

- Abraham. R.C. (1946). *Dictionary of Modern Yoruba*. London (UK). Hodder & Stoughton.
- Adeeko, Adeleke (1992). The Language of Head-Calling: A Review Essay on Yoruba Metalanguage: Èdè Ìperí Yorùbá. *Research in African Literatures*. Vol 23. No. 1. Pp 197-201. <https://www.jstor.org/stable/3819964>.
- Fakinlede, K.J. (2003). *Yoruba-English/English-Yoruba Modern Practical Dictionary YORUBA-ENGLISH/ENGLISH-YORUBA*. New York. Hippocrene Books.
- Igboanusi H, C. Odoje, àti G. Ibrahim. (2017). “The Modernisation of HIV and AIDS’ Nomenclatures in Nigeria’s Major Languages.” *Terminology*. Pp 239-261 John Benjamins Publishing Company.
- Owolabi, Kola. (2004). Developing A Strategy for the Formulation and Use of Yoruba Legislative Terms in Kola Owolabi and Ademola Dasyva (eds) *Form and Function of English and Indigenous Languages in Nigeria: A Festschrift in Honour of Ayo Banjo*. Ibadan. Group Publishers.
- Yai, Olabiyi (1986). *Tíòrì Litírésò Àtẹ̀nùdẹ̀nu: Ajùbà*. Paper Presented at the Àpẹ̀rò Ẹ̀gbẹ̀ Onímò Èdè Yorùbá held at University Ìbàdàn, 28-29 November.
- Yusuff, LA, A. Adetunji àti C. Odoje. (2017). *English-Yorùbá Glossary of HIV, AIDS and EBOLA- Related Terms*. Ibadan. University Press PLC.